

Tubæk Å – helhedsorienteret planlægning

Ved systematisk gennemgang af Tubæk Å-området har Vordingborg Kommune fået et samlet overblik over mulige vand- og klimaprojekter i et helt vandløbsopland. Det giver kommunen grundlag for at prioritere de forskellige tiltag, estimere den samlede effekt af tiltagene, vurdere sammenhængen og afklare, om der er konflikter mellem de forskellige forslag.

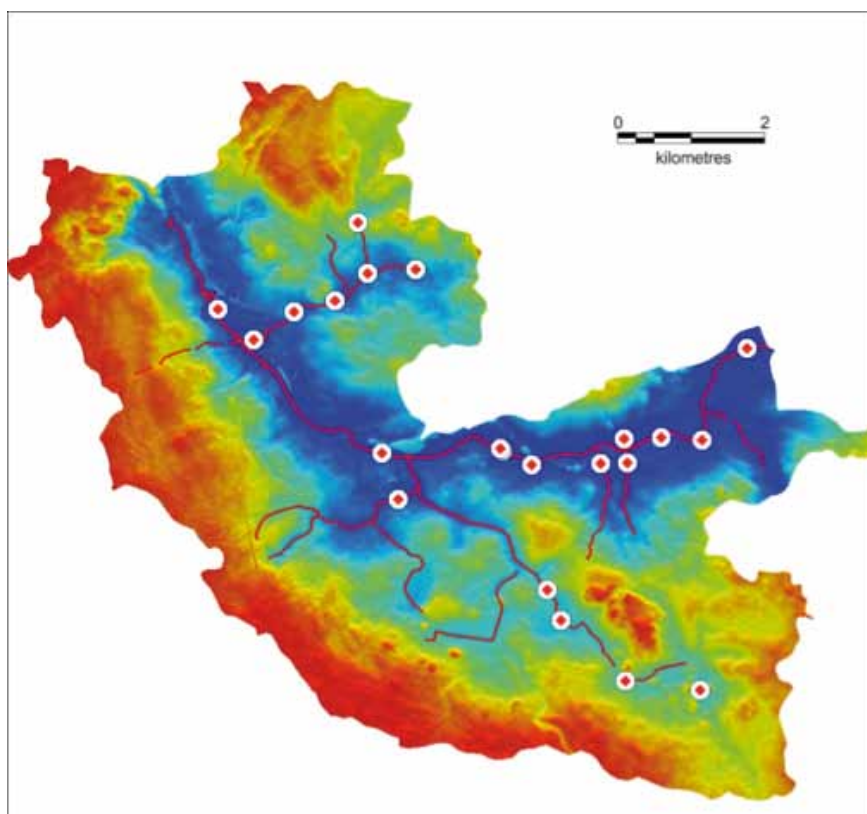
BO CHRISTENSEN & LINDA ADELFFEST

Vordingborg Kommune har valgt at supplere arbejdet med vandplaner og klimaplaner med en projektorienteret tilgang. Sammen med COWI har kommunen set på, hvilke konkrete projekter man kan forestille sig indenfor et helt opland. Arbejdet har resulteret i et projektkatalog, som giver et overblik og hermed mulighed for at prioritere og opnå synergi, hvor det er muligt. Forsyningen og en række forvaltninger har bidraget til processen, og herved kan man undgå, at isolerede tiltag spænder ben for hinanden.

Tubæk Å og problemerne

Tubæk Å dannes ved sammenløbet af Risby Å fra nordvest og Skvatten fra syd. Tubæk Å løber ud i Præstø Fjord gennem Præstø by. Den afvander et opland på 56 km². Ved udløbet er åen forsynet med et traditionelt højvandslukke.

Udgangspunktet for projektet var alle de forslag, kommunen havde samlet og den viden, kommunen havde om lokale problemer og initiativer. Der blev fokuseret på tre områder: klimatilpasning (især tilbageholdelse af vand i oplandet), vandløbsforbedringer og vådområder. COWI gennemgik kommunens forslag og supplerede med egne forslag baseret på kort, ortofotos, terrænmodellen og besigtigelser. Resultater var 25 projektforslag indenfor oplandet, som vist på Figur 1.

Figur 1. Tubæk Ås opland. Prikkerne viser de 25 projektforslag. Præstø ligger ved udløbet (øst).

Klimatilpasning

Når der er højvande i fjorden og samtidig er meget stor afstrømning fra land, er der risiko for oversvømmelse af lavtliggende bygninger og veje i Præstø by (Figur 2).

Risikoen for oversvømmelser kan mindskes ved at forhøje stier, kombineret med etablering af højvandslukker og små pumper. Man

kan også lave en stor pumpestation ved højvandslukket.

Et andet eller supplerende middel er tilbageholdelse af vand i oplandet. Det kan være anlægsteknisk forholdsvis billigt, og samfundsøkonomisk kan det give god mening at betale afgrødeerstatning en sjælden gang, hvis man ved at oversvømme natur og landbrugs-

jord kan undgå kostbare oversvømmelser af huse og kritisk infrastruktur. Udnyttelse af disse muligheder kræver planlægning og en systematisk vurdering af potentialet, så man kan se, hvilke tiltag der batter noget.

Projektet identificerede en række steder i oplandet, hvor man kan tilbageholde vand ved at udnytte eksisterende veje som dæmninger. Potentialet for hvert enkelt tiltag blev opgjort i forhold til, hvor meget vand man kunne tilbageholde det pågældende sted uden at oversvømme veje eller bygninger – samt i forhold til, hvor meget vand man kunne forvente i en kritisk situation på det sted. Nogle steder gav topografien mulighed for at tilbageholde mere vand, end der var behov for at gemme, andre steder viste det sig, at man kun kunne tilbageholde ret lidt.

Der blev i første omgang regnet på passiv tilbageholdelse af vandføringen over medianmaksimum, men det viste sig ved modelberegninger, at det var væsentligt mere effektivt at foretage en aktiv regulering af et enkelt stort potentielt reservoir (Figur 3). I en truende situation, hvor der er højvande i fjorden samtidig med stor afstrømning, ville man med en sådan aktiv regulering kunne lukke (eller næsten lukke) for vandløbet i en kortere periode og herved undgå oversvømmelser i Præstø by. Denne situation indtræffer sjældent, og ved at styre anlægget manuelt vil man kunne undgå at oversvømme marker, når det ikke er påkrævet. Store højvander er her typisk ret kortvarige. Styringen af anlægget kunne eventuelt overlades til forsyningsberedskab.

Aktiv tilbageholdelse har den fordel, at man kun behøver tilbageholde vand, når det er nødvendigt på grund af højvande, og således undgå unødige oversvømmelser i andre situationer. Desuden kan man opretholde fuld faunapassage i en sådan aktiv struktur, mens en passiv indsnævring af vandløbet kan være begrænsende.

Præstø Fjord

Som andre farvande er Præstø Fjord belastet med næringsstoffer. Der er behov for at mindske udledningen og et middel er at udnytte potentialet for at skabe vådområder.

Projektet udarbejdede to konkrete forundersøgelser af to projekter (Figur 4) og identificerede flere andre mulige projekter. Nogle af disse områder er lavtliggende landbrugsarealer, hvor der tidligere lå moser. Projekterne kan flere steder kombineres med genåbning af rørlagte vandløb.

Det viste sig, at nogle af det steder, der var mindre egnede til tilbageholdelse af vand, til gengæld har potentiale som vådområder.

Figur 2. De lavtliggende dele af Præstø by er udsat for oversvømmelser

Vandløb og landskab

Tubæk Å er på mange måder et typisk østdansk vandløb. Den er gennem tiden blevet udrettet og reguleret, og mange af tilløbene er blevet rørlagt. Trods det er åen et godt ørredvandløb, og der er potentiale for at forbedre vandløbskvaliteten, skabe mere natur og øge de rekreative muligheder.

Vordingborg kommune havde allerede en række ideer til vandløbsrestaurering i form af bl.a. genslyngning af udrettede strækninger, hævnning af vandløbsbunden og genåbning af rørlagte strækninger. Disse ideer blev konkretiseret i form af projektforslag. Et eksempel er omlægning og slyngning af Tubæk Å gennem

engen nedenfor Beldringe kirke (Figur 5). Et sådant projekt ville have landskabelig værdi og desuden forbedre vandløbets kvalitet.

Helhedsorienteret planlægning

I tidens løb har kommunen og andre interessenter udviklet forskellige ideer til tiltag, som på forskellig måde kunne forbedre vandløbene, fjerne næringsstoffer eller tilbageholde vand. Kommunen savnede imidlertid et overblik, så man kan prioritere og se, om ideerne understøtter hinanden eller skaber vanskeligheder for andre tiltag.

Kommunen fik med projektet et katalog over mulige tiltag, der kan iværksættes efter-

Figur 3. Ved at lave en kort dæmning med et regulerbart lukke foran denne vej kan man i mange situationer tilbageholde tilstrækkelig vand til at undgå oversvømmelser i Præstø by

Figur 4. Tæt ved Allerslev by er der mulighed for et vådområde med en lille sø samt åbning af et rørlagt vandløb

hånden, som der skabes mulighed herfor. Kataloget beskrev 25 mulige projekter og vurderede, om de enkelte forslag hang sammen med andre forslag, og hvordan hvert enkelt projekt ville påvirke landskab og natur. Flere af projekterne havde flere formål. Udover projektkataloget blev der udarbejdet en kortfattet oversigt med en samlet vurdering af de forskellige projekter og deres bidrag til at opfylde kommunens mål.

I nogle kommuner ser man desværre, at

forskellige forvaltnings enheder arbejder med forskellige ansvarsområder og mangler mekanismer, der sikrer sammenhængen. De tilskudsordninger, der er udformet for at implementere vandrammedirektivet, fremmer en uhensigtsmæssig opdeling af tiltag, som ikke helt harmonerer med helhedstankegangen i vandrammedirektivet.

Et eksempel er vandløbsrestaurering, hvor man først og fremmest lægger vægt på faunapassage ved at fritlægge rørlagte vandløb. Det

mest omkostningseffektive er at bevare det nuværende niveau, så afvandingen af de tilstødende marker ikke påvirkes. Et sådant design kan vanskeliggøre genskabelsen af våd natur gennem et vådområdeprojekt. Tilsvarende må der i vådområdeprojekter i princippet ikke tages hensyn til fiskene eller anden natur, men kun til kvælstoffjernelsens omkostningseffektivitet. At en god projekt-mager så alligevel prøver at tænke på helheder og sammenhæng, er en anden sag.

Den projektorienterede tilgang, Vordingborg Kommune har brugt, er måske mindre ambitiøs end den overordnede vandplanlægning, men den er meget pragmatisk, og tilgangen supplerer den overordnede vandplanlægning med nye projektforslag. Vordingborg Kommunes tilgang hjælper med at give overblik og sammenhæng. Samtidig er det en fordel, at de enkelte tiltag i projektkataloget oftest kan gennemføres uafhængigt af hinanden efterhånden, som der bliver økonomisk mulighed herfor. Men først og fremmest giver den et overblik og kan hjælpe til at sikre sammenhængende løsninger på trods af systemernes tendens til kassetænkning.

Bo CHRISTENSEN, Projektleder, 5640 2976, COWI, Parallelvej 2, 2800 Lyngby, boc@cowi.dk

LINDA ADELFFEST, Biolog, 55 36 24 96, Vordingborg Kommune, Land og Miljøsekretariatet, Østergårdstræde 1A, 4772 Langebæk, jso@vordingborg.dk

Figur 5. Tubæk Å kan genslynges ind på engen foran Beldringe kirke, hvilket både har landskabelig værdi og øger vandløbets kvalitet